

ABM-utvikling
Statens senter for arkiv, bibliotek og museum

Utdannings- og forskningsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 Oslo

Vår ref.: 2003/1002-1

Deres ref.: 200307611-/ANG

Oslo, 29.01.04

HØRING - NY LOV OM UNIVERSITET OG HØYSKOLER

ABM-utvikling mener det er positivt at en ny lov skal omfatte både statlige og private utdanningsinstitusjoner på universitet og høyskolenivå.

ABM-utviklings høringsuttalelse vil være knyttet mot områder som har betydning for, og kan ha innvirkning på, bibliotek, museum og arkiv. Vi mener det er svært viktig å sikre at statlige og private utdanningsinstitusjoner også i framtida vil bygge opp og vedlikeholde gode bibliotek-, museums- og arkivtjenester for sine brukere. En nasjonal styring og koordinering av institusjonenes ytre rammer vil være nødvendig for å bidra til dette. Mindretallets forslag om at statlige universiteter og høyskoler bør organiseres som uavhengige forvaltningsorganer med lovfestede fullmakter vil i sterkere grad bidra til et slikt resultat. Flertallets forslag kan lettere føre til nivå- og kvalitetsforskjeller mellom de enkelte institusjoner også når det gjelder bibliotek, museums- og arkivtjenester.

ABM-utviklings kommentarer til den enkelte sektor:

BIBLIOTEK

Bibliotek har en lang og sterk tradisjon for samarbeid. Samarbeid er et grunnprinsipp i den internasjonale bibliotekverden. Et utstrakt samarbeid kan bli vanskelig dersom utdanningsinstitusjoner kommer i et konkurranseforhold til hverandre. Dette kan også føre til en skjev kvalitetsstandard ved universitetene og høyskolene. Bibliotekene blir stadig mer emnespesifikke, færre bibliotek dekker store fag- og emneområder. Det har vokst frem spesialbibliotek som har konsentrerte samlinger innen begrensede emne- og fagområder. Disse samlingene er av stor verdi, nasjonalt og internasjonalt, og stilles til disposisjon for eksterne brukere gjennom fjernlån (utlån til eksterne brukere)/ innlån (lån fra andre bibliotek) av originaldokumenter og kopier etc.

I dagens samfunn er det umulig for et bibliotek å yte tilfredstillende tjenester til sine brukere kun fra egen samling. Bibliografisk registrering er en forutsetning for at det skal bli kjent at dokumentet eksisterer. For å sikre alle brukere tilgang til kunnskap og informasjon har Norge forpliktet seg til UNESCOs programmer for bibliografisk kontroll (Universal Bibliographic

Control, UBC) og for universell tilgang til publikasjoner (Universal Availability of Publications, UAP).

For å møte utfordringene om å få en bedre tilgang til og en bedre utnyttelse av elektroniske informasjons- og kunnskapsressurser har ABM-utvikling tatt initiativ til programmet Norsk digitalt bibliotek. Visjonene for de permanente tjenester og produkter i Norsk digitalt bibliotek er å realisere et system som sprenger det enkelte biblioteks rammer og som stiller deltakernes samlede digitale informasjonsressurser og tjenester til rådighet på en enkel måte for alle.

Flertallets forslag om omdanning av universitet og høyskoler til selveide institusjoner kan få konsekvenser for muligheten til å realisere visjonen om sømløse bibliotek-tjenester, slik den ble lansert i St.meld. 22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving*. Visjonen om at brukerne ikke skal behøve å tenke på hva slags type bibliotek de henvender seg til når de trenger bibliotek-tjenester, forutsetter en tett samhandling mellom folke-, skole-, fag- og forskningsbibliotek, og dette må baseres på et gjensidig forpliktende samarbeid. Bibliotekene i universitets- og høyskolesektoren er forvaltere av viktige ressurser, ikke bare for sine primærbrukere - studenter, ansatte og forskere - men også for andre kunnskaps- og informasjonssøkende brukere. Det er derfor viktig at den delen av vår nasjonale kunnskapsbase og nasjonale kulturarv som universitetene og høyskolene forvalter ikke bare blir forbeholdt ansatte og studenter ved de enkelte institusjonene. En slik utvikling vil redusere den samfunnsmessige nytteverdien, og samarbeidende biblioteknettverk er en viktig forutsetning for å få god utnyttelse av de totale ressursene.

Det er foreslått et lovutkast der institusjonene ikke vil bli pålagt å ha et særskilt ansvar for å bygge opp, drive og vedlikeholde forskningsbibliotek og museer (jfr. Bibliotek og museer s.188). ABM-utvikling ser seg enig i at dette for bibliotekenes del kan ivaretas av NOKUT's nåværende "Kriterier for evaluering av universiteters og høyskoler og kvalitetssikringssystem for utdanningsvirksomheten" og "Forskrift om kriterier for akkreditering av institusjoner" og "Standarder og kriterier for akkreditering av studietilbud i norsk høgre utdanning". Disse bør tilpasses en eventuell ny lov om universiteter og høyskoler. Det åpnes for at særlige krav til forskningsbibliotek ved universiteter og høyskoler kan tas inn i disse standardene, og at særskilt ansvar kan nedfelles i statlige institusjoner i den enkeltes institusjons vedtekter.

Det foreslås også at enkelte institusjoner kan gis et særlig nasjonalt bibliotekansvar, fordelt av de politiske myndigheter. Det er uklart om disse institusjonene skal få særskilte bevilgninger for å ivareta de nasjonale oppgavene, og hvilke forutsetninger som skal legges til grunn ved utpekingen av institusjoner. Ordningen har trekk som minner om den gamle ansvarsbibliotekordningen, som ble etablert tidlig på 1980-tallet for, blant annet, å sikre informasjonstilgangen til forskning og undervisning innenfor sine emneområder. SABO (Styringsgruppen for ansvarsbibliotekordningen) kjempet i mange år, uten å lykkes, for særskilte bevilgninger til de 7 ansvarsbibliotekene for at disse skulle kunne ivareta på en forsvarlig måte de særskilte oppgavene som var tillagt dem. En slik ordning er avhengig både av øremerkede midler, at antall biblioteker er tilstrekkelig, og at alle fagområder er dekket.

MUSEUM

Universitetene er forvaltere av store nasjonale museumsressurser. Dette er kulturarvinstitusjoner av stor betydning ikke bare for forskning og utdanning, men for alle

som bor i landet. Forslaget om å omdanne universitet og høyskoler til selveide institusjoner tar ikke i tilstrekkelig grad høyde for hvordan disse samfunnsressursene skal ivaretas og forvaltes på en god måte også i fremtiden. Det vil være nødvendig å knytte disse institusjonene til både forskning og formidling, begge deler er virksomheter som har en høy grad av samfunnsmessig verdiskaping, men lav grad av økonomisk gevinst på kort sikt.

Det er uklart hvordan statens eiendomsrett til museumssamlinger og dokumentasjonsmateriale skal forvaltes etter flertallets innstilling. Det er også uklart hvordan en eventuell ny lov om universitet og høyskoler vil slå ut i forhold til Kulturminneloven. Når universitetene eventuelt utsettes for større konkurranse seg imellom, kan dette få følger for museenes ansvar og rolle i forhold til både forvaltning av kulturminner så vel som til bevaring av kulturminner og kulturarv, utdanning, forskning og formidling. ABM-utvikling har et nasjonalt ansvar for å gjennomføre den museumsreformen som ble lansert i *St. meld. Nr. 22 (1999-2000) Kjelder til kunnskap og oppleving*. Denne reformen bygger på et prinsipp om større samarbeid mellom museer og etablering av nasjonale nettverk. I slike nettverk vil universitetsmuseene være viktige aktører. Men hvis universitetene i fremtiden skal konkurrere sterkere om støtte er ABM-utvikling bekymret for utviklingen av de oppgavene som er vanskelige målbare og frykter at universitetsmuseenes bidrag til utvikling av nasjonale nettverk og til en nasjonal samordning av museumsressursene kan bli betydelig redusert.

ARKIV

Flertallets innstilling innebærer at statlige universiteter og høyskoler ikke lenger vil være å regne som forvaltningsorganer som skaper offentlige arkiv – og som dermed direkte er underlagt arkivloven med forskrifter. Utvalget anbefaler likevel at arkivlovens bestemmelser gis anvendelse for både statlige og private høyere utdanningsinstitusjoner. ABM-utvikling vil støtte opp under dette synspunktet, og det burde her være liten tvil om at den virksomheten som foregår ved våre universiteter og høyskoler må kunne dokumenteres og tilgjengeliggjøres for ettertiden. Begrunnelsen for å ta vare på arkivene er to-delt: På den ene siden de verdier som er knyttet til kulturarv og forskning ("nasjonens hukommelse"), på den annen side den dokumentasjonsverdi av rettslig og forvaltningsmessig art som arkivmaterialet representerer, både for arkivskaperne selv og for studentene.

Med hilsen

Jon Birger Østby
direktør

Leikny Haga Indergaard
avdelingsdirektør

Kopi til: Kultur- og kirkedepartementet